

- 6. Ago Pajur. Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934. Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost 2. Tartu, 1999, 338 lk;
- 7. Maie Pihlamägi. Eesti industrialiseerimine 1870–1940. Tallinn, 1999, 224 lk;
- 8. Tallinna Mustpead. Mustpeade vennaskonna ajaloost ja varadest. Die Revaler Schwarzenhäupter. Geschichte und Schätze der Bruderschaft der Schwarzenhäupter. Koostanud Juhan Kreem ja Urmas Oolup. Tallinn, 1999, 181 lk;
- 9. Tallinna mündiraamatud 1416–1526. Välja andnud Ivar Leimus. Tallinna Linnaarhiivi toimetised 3. Tallinn, 1999, 208 lk;
- 10. Vita academica, vita feminea. Artiklite kogumik. Koostanud Sirje Tamul. Tartu, 1999, 271 lk.

Komisjon pidas oma koosoleku 18. veebruaril 2000. aastal ning jõudis pärast suhteliselt lühikest, kuid sisukat arutelu üksmeelsele otsusele: 1999. aasta parima ajalooraamatu preemia saajaks on Margus Laidre monograafia "Üks hä tru ja õige sullane". Elust Rootsi sõjaväes Eesti- ja Liivimaal 1654–1700", mille on välja andnud kirjastus Eesti Ajalooarhiiv. 1999. aasta parima ajalooraamatu preemia pidulik väljakuulutamine leidis aset 29. veebruaril 2000. aastal Tartu Ülikooli Ajaloomuuseumi valges saalis.

Margus Laidre monograafia Rootsi armeest Eesti- ja Liivimaal 17. sajandi teisel poolel on pikaajalise töö tulemus, mida tervikuna iseloomustab ulatusliku arhiivimaterjali ja teemakohase kirjanduse kasutamine, selge ning arusaadav kirjutamislaad ning – mis eriti oluline – autor vaatleb Rootsi Läänemere provintsidest toimuvat tollase Euroopa sõjanduslike ja poliitiliste arengute kontekstis.

Autori tähelepanu ei ole kõitnud ainult armee/sõjaväe väline külg, vaid tema huviorbiidis on olnud inimene, tema toimimine sõjaväes ning ühiskonnas. Laidre monograafia peategelane on lihtne sõdur ning teda ümbritsenud argipäev. Seega on paljusi tegemist mentaliteediajaloo võtmes kirjutatud sõjaajaloolise uurimusega, milles esitatud seisukohad ei ole uudsed ja originaalsed üksnes kitsalt sõjaajaloo seisukohast vaadatuna, vaid tervikuna Rootsi aja viimast poolsajandit meie ajaloos silmas pidades.

Igati tunnustust väärib ka raamatu kujundus ja selle originaalsed illustreerimised.

Kokkuvõttes on Margus Laidre monograafia oluline tähis meie ajalookirjanduses. Veelgi enam – allakirjutanu on veendunud, et Margus Laidre raamatut võib kahtlusteta pidada 20. sajandi parimaks eestikeelseks sõjaajaloo vallas kirjutatud raamatuks. **TV**

Tõnu Tannberg

NAPOLEONICA – SAJANDILÕPU NÄITUS TALLINNA LINNAARHIIVIS

Prantsuse Vabariigi suursaadik Eestis hr Jean-Jacques Subrenat, professor Rein Helme, Prantsuse Vabariigi suursaatkonna kultuuriatašee pr Geneviève Ichard näitusel "Minu Napoleonica"

Möödunud aasta 18. novembril avati Tallinna Linnaarhiivis sõjaajaloolase professor Rein Helme koostatud näitus "Minu Napoleonica", millega tähistati Napoleoni võimuletuleku 200. aastapäeva: 9. ja 10. novembril 1799. aastal toimus Pariisis riigipöörde, mida tuntakse 18. brümääri riigipöörde. Võimule tuli Korsikalt pärit suurtükiväelase kindral Napoleon Bonaparte, kelle esialgseks tagasihoidlikuks ametinimetuseks sai Esimene Konsul. Selleks ajaks oli suur ja verine Prantsuse revolutsioon kestnud juba kümme aastat. Ajalukku on jäänud võimu oma kätte võtnud Napoleoni poolt öeldu: "Revolutsioon on lõppenud."

Suure Prantsuse Revolutsiooni demokraatlikud ideed – vabadus, vendlus, võrdsus – levisid ja kinnistusid Euroopas paljusi tänu Napoleonile, kellest sai – saatuse ironia – aastal 1804 prantslaste keiser. Professor Rein Helme eksponeeris oma erakogust raamatuid, gravüüre, postkaarte, ordeneid ja esemeid. Näituse ülesehitus jälgis kronoloogiliselt sõjaajaloolist temaatikat: Itaalia ja Egiptuse sõjakäigud (1796–1799), Austerlitzi kampaania (1805), Preisi (1806–1807) ja Hispaania sõjakäigud (1807–1814), Austria purustamine (1809) ning Venemaa sõjakäik (1812), seejärel 1813. ja 1814.

aasta sõjategevus, mis tõi lõpuks kaasa Napoleoni troonist loobumise ja pagenduse Elba saarele, kuulus Waterloo lahing (1815) ja asumisele saatmine Püha-Helena saarele.

Kõige mahukama osa väljapanekust moodustasid trükised, kokku 350 nimetust: Napoleoni, tema perekonna, lähedaste ja kaasvõitlejate kohta on läbi aegade ilmunud tohutul hulgal raamatuid. See on ammendamatu teema, mis inspireerinud nii tõsiseid teadusemehi kui ka suure fantaasiatäie kaunistajaid. Enamik trükistest on prantsuse, inglise, saksa ja vene keeles, sekka mõni soome- ja poolakeelne raamat. Üheks eksponeeritud harulduseks võib pidada 1809. aastal ilmunud Prantsuse jalaväehvitseri käsiraamatut, mille esilehekülje serval on tuhm venekeelne sissekirjutus: "Võetud vaenlaselt 6. oktoobril 1812. aastal Spasski küla lähedal". Ilmselt on tegemist Tarutino lahinguga, kus Kutuzov üllatas Napoleoni armee eelväge.

Eestiski on üht-teist Napoleoni ja tema ajastu kohta ilmunud – põhiliselt küll ilukirjanduse tõlkeid, aga ka Rein Helme monograafia "1812. aasta Eestis ja Lätis"¹, mis oli ühtlasi tema väitekirja teema. Samalt autorilt on rohkesti ilmunud pikemaid või lühemaid artikleid, mitmes keeles ja väljaandes, sh Prantsusmaal.²

Esemetest pälvisid näitusekülastajate tähelepanu Napoleoni surimaski vanaaegne pronkskopia, samuti keiser Napoleon 1803. aastal asutatud Auleegioni ordeni märgid, mis on tänase päevani Prantsusmaa kõrgeimad aumärgid. Ka tavaliselt mänguajaks peetav tinasõdur võib professionaali valmistatult osutada täpselt tegelikkust peegeldavaks mudeliks. Graafilistel lehtedel võis näha Napoleoni ja tema tuntud kaasaegseid ning rohkeid lahingustseene. Indrek Hirve *Ex libris* Rein Helmele on inspireeritud Napoleoni klassikalisest poosist.

Kiiduväärt on näitusega seonduva väikese illustreeritud brošüüri väljaandmine, mis annab lühiülevaate nii Napoleoni isikust ja ajastust kui ka Rein Helme Napoleonica kogust.³ Professor Helme kirjutab: "Selles väikeses kirjatükis pole mõtet otsida vastust küsimusele, millega lummab Napoleon tänaseni miljoneid inimesi. Rahvusest või rassist sõltumata on tal imetlejaid ja järeleajamajaid. Suurmehe väline matkimine on aga tavaliselt lõppenud farsil, kui mitte katastroofiga. Võttes arvesse ajaloolist tausta, tema tegevuse positiivseid ja negatiivseid külgi, tema toredaid ja taunimisväärsed iseloomuomadusi, seisab meie ees mees, kellelt on palju õppida: teadmistejanu, töökus, süsteemikindlus, vastutustunne. Need on omadused, mida saab arendada ja mille matkimine võib

üksnes üldist kasu tuua(—) Ühinenud Euroopa aluseks on paljuski Suure Prantsuse Revolutsiooni ja Napoleoni saavutused. Ärgem kartkem ega häbenegem seda öelda. Otsigem ajaloolistes nähtustes ja isikutes igipüsivalt positiivset. Just niisugune lähenemine seletab Napoleoni elu ja tegevuse uurimise jätkuvat populaarsust maailmas, lausa uut lainet sel alal."

Et üks ajaloolase-kolleksionääri erakogu võib laiemale üldsusele huvi pakkuda, seda kinnitavad rohked sissekanded näituse külalisteraamatus. Mõne nädala jooksul külastas näitust üle 300 inimese, kelle hulgas oli rohkesti kooliõpilasi ja sõjaväelasi. Vaatajate hulgas oli lisaks eestlastest Napoleoni-austajatele islandlasi, soomlasi ja muidugi prantslasi. Näitust külastas ka Prantsuse Vabariigi suursaadik Eestis hr Jean-Jacques Subrenat, kes kirjutas külalisteraamatusse oma parimad õnnetlused ainulaadse näituse puhul. Koos temaga näitust külastanud kultuuriatašee pr Geneviève Ichard lisas omalt poolt: "See on üllatav avastus ja imepärane kollektsioon, mille omanik saab olla vaid kirglikult pühendunu. Oleme valmis teid Napoleoni ja tema suurte kindralite uurimise jätkamisel võimaluste piires igati toetama."

Tänu näitusele võisid ajaloo huvilised saada aimu ühe ajaloolase tööde-tegemiste kodusest köögipooldest. Kui palju kulub lisaks veel tagumiktunde erinevates arhiivides ja raamatukogudes, et temaatikat vallata arvestataval tasemel, seda oskavad hinnata vaid kolleegid-ajaloolased. Loode-tavasti saavad Eesti sõjaajaloo huvilised õige varsti lugeda Rein Helme uusimat uurimust, mille kangelasiks üks Napoleoni kuulsatest vastastest, meie kaasmaalane feldmarssal Michael Andreas von Barclay de Tolly. **T**

PEEP PILLAK

¹ R. Helme, 1812. aasta Eestis ja Lätis. Tallinn 1990, 247 lk.

² Vt näit: R. Helme, L' année 1812 en Estonie. – France–Estonie: regards mutuels. Actes du colloque franco-estonien. Tallinn–Tartu, 16–20 juin 1991. Paris, 1997, p. 32–39. R. Helme on kaasautoriks erialases entsüklopeedias Dictionnaire Napoléon. J. Tulard (Éd.), T. I–II, Paris, Fayard, 1999.

³ R. Helme, Minu Napoleonica. Napoleoni võimuletuleku 200. aastapäevaks. Tallinn 1999, 16 lk.